

2n Congrés de les Associacions de Barcelona

**Mereixem el reconeixement,
reclamem finançament,
cerquem espais
per garantir el Dret d'Associació.**

a

Ponència marc
Autor: David Prujà

DOCUMENT DE TREBALL

 **consell d'associacions
de barcelona**

Presentació

Aquesta és la ponència marc del 2n Congrés de les Associacions de Barcelona. Deu anys després del primer Congrés, les associacions de la ciutat i també del país han recorregut un tram molt significatiu en l'agenda de temes que en el seu moment es van marcar en aquella trobada.

Avui el sector associatiu és diferent de com ho era fa deu anys. Les necessitats socials han canviat, les organitzacions han canviat, les persones que les formen ha canviat, les aliances amb les que treballen plegades han canviat.

Tot és diferent, però en certa manera també podem dir que moltes coses segueixen igual. Les associacions del país segueixen sense un reconeixement específic en tant que associacions a la seva aportació democràtica. Un reconeixement que sovint la ciutadania els atorga, com ho demostren moments puntuals de mobilització ciutadana i les pròpies enquestes del CIS sobre confiança en les institucions, però que les institucions públiques no són capaces de traduir en un projecte coherent de suport continuat a l'aprofundiment de les capacitats de l'associacionisme de millorar la convivència i aprofundir en els valors democràtics del país.

Dos són els projectes que els darrers anys el Govern de Catalunya ha impulsat per a concretar un reconeixement a les entitats no lucratives:

- El Pla Nacional d'Associacionisme i Voluntariat: que està adreçat a les entitats que treballen amb voluntariat, sigui quina sigui la seva forma jurídica, i que no té en compte les especificitats del voluntariat de les associacions: les persones sòcies.
- El Pla de Suport al Tercer Sector: que està adreçat sobre tot a les entitats, sigui quina sigui la seva forma jurídica, en tant que proveïdores de serveis a les administracions públiques com es desprèn de les mesures que planteja.

Així mateix l'associacionisme necessita seguir aprofundint en la seva millora permanent. Des de les formes de gestió, fins a aconseguir un reconeixement i una participació ciutadana en les seves entitats d'una forma més permanent i intensa, sense oblidar les relacions entre les associacions i les altres institucions i entitats del país.

Aquest Congrés se celebrarà en molt millors condicions que el primer. No es tracta de condicions econòmiques del Congrés com a projecte, sinó com a maduresa i articulació del sector associatiu en general.

Així com Primer Congrés la principal conclusió que va sorgir era la necessitat de "crear un espai de coordinació associativa a nivell de ciutat", que semblava imprescindible realment per liderar la posada en pràctica de la resta de conclusions, avui el Consell d'Associacions de Barcelona és una organització ferma, representativa de territoris i sectors, consolidant-se a passes agegantades tenint en compte la seva joventut i el que és més important, un instrument de coordinació de l'agenda compartida de tot l'associacionisme de la ciutat a partir de la cessió de protagonismes i espais a les federacions que la conformen.

El 2on Congrés de les Associacions de Barcelona pretén ser una invitació a totes les associacions de la ciutat per a debatre com entomar els reptes i oportunitats que ens presenta la nostra realitat actual i el nostre futur proper. Tanmateix no podem obviar el fet que Barcelona, com a capital de Catalunya genera models que s'estenen pel país a partir de la seva capacitat d'aglutinar una massa crítica important i, en aquest cas, de convocar les federacions sectorials que, tot i ser a la ciutat de Barcelona i formar part del CAB, la seva representació associativa abasta tot el país.

D'aquesta manera la responsabilitat que assumeix el CAB amb aquesta convocatòria transcendeix la realitat urbana i capital i confia ser a l'alçada de la responsabilitat que s'ha proposat assumir: reflexionar sobre l'associacionisme de Barcelona i poder fer un servei a les associacions de la resta del país, traslladant les reflexions i conclusions del Congrés per si els és d'utilitat.

Aquesta ponència s'anomena Ponència Marc perquè és el punt de partida de les reflexions sobre les que després s'aprofundirà amb ponències temàtiques que desenvoluparan algunes de les claus que el CAB i les federacions i associacions que han participat de les reflexions prèvies han considerat prioritàries.

Serà doncs el marc de referència, el punt de partida des del que s'elaboraran les reflexions que nodriran el 2n Congrés de les Associacions de Barcelona, sense que això hagi d'impedir arribar a conclusions contradictòries amb els plantejaments inicials d'aquesta Ponència Marc. El treball participat que iniciarem a partir d'ara suposarà incorporar en la reflexió individual que suposa aquest document el coneixement d'una realitat massa basta per poder estar en la capacitat de cap de les persones que coneixen l'associacionisme, bé sigui des de la seva participació activa o des del seu estudi.

La incorporació de matisos, la correcció dels errors, l'ampliació de continguts, la concreció de propostes, l'adaptació a les condicions dels diferents sectors i territoris de la ciutat de Barcelona i, si cal i algú s'anima, al conjunt del territori català, ha de ser el llegat que el 2on Congrés de les Associacions de Barcelona deixi a la ciutat.

Les associacions són l'instrument de l'exercici del dret d'associació i aposten en el seu conjunt per la millora de l'espai públic, des del reconeixement de la pròpia pluralitat i, en conseqüència, des de la proposta d'una ordenació de l'espai públic que permeti l'expressió d'aquesta pluralitat, des de la pedagogia cívica que la diferencia enriqueix, però que al mateix temps aquesta pluralitat i aquestes diferències no poden ser mai l'excusa de la desigualtat.

Si més no aquesta és la proposta que el Consell d'Associacions de Barcelona fa a la ciutat i al país i, molt especialment a tots aquells ciutadans i ciutadanes que desitgen un país on el dret d'associació no només estigui reconegut i protegit, sinó que estigui promogut activament des de la responsabilitat pública, les institucions, i la responsabilitat privada, les pròpies associacions.

Al mateix temps aquest Congrés serà l'escenari de participació de les associacions de Barcelona per a definir quines són les seves necessitats i dificultats

per a garantir l'exercici del Dret d'Associació i serà en el marc del Congrés i en el treball posterior que caldrà convertir aquestes necessitats i dificultats en d'una banda propostes de polítiques públiques per aconseguir un Pla Municipal de Mesures de Suport a les Associacions de Barcelona i de l'altra una agenda de millora permanent de les associacions de la ciutat en la seva capacitat d'associar ciutadans i ciutadanes de forma democràtica.

Aquest Pla Municipal de Mesures de Suport a les Associacions haurà d'abordar aquests aspectes des de tres eixos: el reconeixement de les associacions, el finançament de la seva estructura democràtica i la disposició d'espais per les associacions.

Aquest és el repte, aquesta és la il·lusió¹ amb la que s'ha escrit aquesta ponència i s'ha treballat per a un Congrés al servei de la ciutadania, les associacions, la ciutat i del país.

¹ **il·lusió**

2 2 f. [LC] Engrescament que s'experimenta amb l'esperança o la realització d'alguna cosa. Anar de viatge li fa molta il·lusió.

El reconeixement de les associacions passa per la seva capacitat d'aglutinar persones

D'associacions n'hi ha de moltes menes. Segurament intentar fer-ne una llista de categories és un intent força complicat, tot i que també es fa difícil entrar en la matèria d'aquesta ponència sense intentar fer-ne alguna aproximació. En qualsevol cas el que pot definir a la fórmula jurídica d'associació és que permet aglutinar ciutadans i ciutadanes amb drets polítics sobre l'esdevenir de l'entitat i sense finalitat lucrativa.

Aquesta capacitat només és compartida per partits polítics, tot i que potser en la seva evolució pugui semblar que tendeixen a agrupar electors, no es circumscriuen només a la comtessa electoral. Els sindicats aglutinen persones per la seva condició de treballadores, en actiu o no. Les cooperatives aglutinen persones per la seva condició de treballadores o bé consumidores propietàries de l'empresa. Les patronals aglutinen empreses. Les fundacions aglutinen capital amb una funció social i les confessions religioses aglutinen persones, però no de forma democràtica.

Un dels factors més rellevants que s'han produït en aquests anys de democràcia al nostre país entorn a l'economia social és, de fet, la interrelació entre totes aquestes organitzacions. Partits polítics, sindicats, patronals, confessions religioses, empreses, col·legis professionals han creat fundacions, associacions, federacions, cooperatives, Societats Anònimes Laborals, etc.

Algunes d'aquestes entitats constituïdes a partir de la voluntat de terceres organitzacions ho exposen clarament en el seu discurs públic, en els seus estatuts i en la seva activitat. Però n'hi ha moltes d'altres que no, de manera que la instrumentalització de les entitats, especialment fundacions i associacions avui és molt significativa i la ciutadania està desprotegida davant d'aquesta manca de transparència.

Sembla raonable exigir a les entitats que depenen de terceres entitats que ho explicitin clarament a l'hora de demanar qualsevol suport a la ciutadania per tal que aquesta pugui prendre la seva decisió lliurement, amb tota la informació al seu abast.

Caldria fer una reflexió – al si del propi sector associatiu i traslladar-la al conjunt de la societat – sobre si entitats que tenen uns beneficis legals en el seu finançament han de poder competir – o rebre el mateix tractament per part de l'administració – amb les entitats constituïdes a partir de la iniciativa ciutadana, especialment aquelles que la seva funció és la organització democràtica de base de ciutadans i ciutadanes a l'entorn d'una finalitat social, entenent aquí la paraula social d'una forma àmplia com allò que afecta a la societat en el seu conjunt.

L'escassetat de suports econòmics institucionals a l'organització de persones fa que aquesta competència resulti especialment perversa, doncs la

proximitat i les facilitats que tenen aquestes altres d'organitzacions d'accés al poder, als responsables institucionals que són els qui finalment generen els criteris d'atorgament de subvencions no és realment la mateixa que la de les associacions sense cap vincle institucional amb terceres entitats.

Així doncs l'associacionisme el que ha de reclamar com a principal valor que aporta a la qualitat de la nostra convivència és la seva capacitat d'organitzar persones en una democràcia de base per a un interès bé sigui privat o de millora de l'espai públic. Una aportació que es concreta en la seva capacitat de resoldre problemes a la ciutadania, de generar identitat col·lectiva, de cohesionar socialment, de generar interès per allò públic, d'esdevenir escola de democràcia, de desenvolupar habilitats socials, de vertebrar la ciutadania, de generar i formar lideratges socials, d'obrir espais d'interlocució entre governs i ciutadania, d'exercici i promoció de valors democràtics. De la major part d'aquestes aportacions no existeixen estudis suficientment complerts per a quantificar-les – un altre repte del propi sector associatiu – però això no ha de suposar l'excusa per a negar-les.

No totes les associacions són mereixedores d'aquest reconeixement, l'associació no és bona per si mateixa, ho pot ser

Les associacions i les persones que en formem part cal que preguin consciència que les funcions socials o missions de les entitats aporten de manera diferent a la qualitat de la democràcia. Hi ha entitats que en els seus valors, el seu discurs o en la seva pràctica porten un plantejament contraproduent per a la democràcia. No cal posar noms, però d'exemples d'entitats adscrites a valors antidemocràtics o als valors del totalitarisme en coneixem tots.

Com diu Fernando Pindado², el nom no fa la cosa i el fet que una entitat tingui forma d'associació no li pressuposa un valor ètic o moral diferent de qualsevol altra agrupació de persones. Pel seu discurs, per la seva acció a l'espai públic i per les seves pràctiques internes podem avaluar la seva aportació a la qualitat democràtica del nostre país, però no només per un d'aquests factors de forma aïllada.

Així no podem mirar només la missió, els valors i els serveis que generen les associacions per a poder fer-ne una valoració sobre la seva aportació a la qualitat democràtica del nostre país. Les entitats que es presenten a subvencions saben perfectament que sovint un mateix projecte, una mateixa acció es pot explicar de diferents maneres, adaptant-se en la mesura que les convingui a les prioritats d'aquestes convocatòries.

Un país com el nostre en que la relació entre administració i administrats es fa gairebé de forma exclusiva a través del paper, quan parlem de qüestions tan poc determinades com els valors socials universals, i més tenint en compte molts dels debats pendents des de la nostra transició democràtica, la capacitat d'interpretar que tenen uns i d'altres genera, com a mínim, un mar d'ambigüitats si no de contradiccions i de manca d'equanimitat en la presa de decisions.

² Fernando Pindado Sánchez, 2008, "La participación ciudadana es la vida de las ciudades", Ediciones del Serbal.

El reconeixement passa per l'auto regulació de les associacions

Com això no té perspectives de canviar, és en mans de l'associacionisme la seva auto regulació. El Codi Ètic de les Associacions de Barcelona (www.codietic.cat) és un instrument al servei d'aquesta auto regulació, d'aquest projecte de posar sobre la taula el reconeixement que el propi sector dóna a totes i cadascuna de les entitats que el conformen. Evidentment resulta un exercici costós per a les entitats, doncs genera obligacions documentals i de funcionament, però sempre serà millor un instrument en mans de la pròpia ciutadania que qualsevol alternativa que ens pugui plantejar la pròpia administració pública, doncs no té ni tindrà el coneixement directe del sector i de les necessitats i capacitats de les diverses entitats.

Ara bé, caldrà que les administracions públiques donin suport a l'associacionisme per a exercir aquesta auto regulació sense generar greuges dins del sector. El sector associatiu majoritàriament al nostre país està format pel que podríem anomenar per micro associacions. Entitats petites, sense personal contractat que dediquen la major part de la seva capacitat en l'impuls de les activitats que motiva la seva missió. Els aspectes de gestió són sempre secundaris en aquestes entitats. I és raonable que sigui així. Si tenim present aquesta realitat l'Oficina Tècnica del Codi Ètic no es pot limitar a reclamar determinats documents per contrastar les pràctiques democràtiques d'aquestes entitats. Les haurà de donar suport en la generació d'aquests documents, formar-ne els seus responsables, conèixer-les directament.

Tenint en compte que l'interès en tenir un sector associatiu fort, èticament responsable i garant d'una gestió correcta dels fons públics és compartida amb les administracions públiques, aquestes haurien d'augmentar i concretar el seu compromís amb un suport econòmic directe als mecanismes d'auto regulació del sector i amb una interlocució permanent sobre les inquietuds, dificultats i problemàtiques que ambdues parts observen al sector; doncs no-més amb mesures restrictives emeses des del Departament d'Economia no es podran resoldre els problemes que es pretenen abordar i correm el risc que esdevinguin elements que encara aprofundeixin més en les dificultats de la ciutadania per exercir el dret d'associació amb capacitat per intervenir en l'espai públic.

Aquesta demanda avui ja té més de deu anys i encara no s'han assolit les complicitats necessàries amb les administracions públiques per assolir-ne les capacitats que permetin realment impulsar el Codi Ètic de les Associacions de Barcelona.

És relativament raonable aquesta dificultat. L'auto regulació no genera massa simpaties en el sector; doncs la por a l'enèsim control estèril però que comporta una feineda administrativa que no és a l'abast de totes les associacions és força present en el debat associatiu.

Així mateix, per a les administracions públiques finançar aquests esforços no genera accions de visibilitat ni a curt, ni a mig, ni a llarg termini. Bàsicament

és una acció preventiva, que a més pot ajudar a la reordenació del sector cosa que genera resistències importants, i la prevenció no és especialment agraïda en els seus resultats immediats i resulta difícil de demostrar el seu impacte en la realitat estadística.

Caldrà esperar que els darrers casos més mediàtics de tot aquest embolic ens ajudin a trobar més decidides complicitats.

Les resistències del propi sector caldrà vèncer-les a partir d'un plantejament de seguiment del Codi Ètic que sigui adaptable a les diferents capacitats de les associacions del país. No es pot demanar la mateixa documentació a un esplai que a una entitat de cooperació internacional que gestiona desenes de milers d'euros.

El propi sector associatiu coneix la diversitat de capacitats de les associacions i ha de generar unes estratègies de seguiment del Codi Ètic més properes a l'acompanyament i al suport que no pas al control i fiscalització. Que tendeixin més a la visita i coneixement de les entitats presencialment que no pas a un suport documental, sense excloure, evidentment la presentació de la documentació necessària per a poder qualificar les entitats.

A més, el Codi Ètic com a instrument de garantia del propi sector dels drets i deures de la ciutadania en la seva relació amb les associacions pot esdevenir una eina amb extraordinàries potencialitats per al creixement del suport ciutadà a l'associacionisme en tant que suposa un element de garantia de drets.

Una passa endavant en el discurs associatiu

Les pràctiques associatives amb les persones són determinants en aquest sentit. Una associació que vetlla per a que els seus associats i associades tinguin tota la informació a temps, de forma regular, comprensible i de qualitat per a exercir els seus drets polítics en els espais de decisió és una associació que millora la cultura i qualitat democràtica del país; una associació que promou el relleu i fa accessibles a tota persona que ho vulgui els espais de direcció i decisió, millora la democràcia; una associació que és oberta a l'afiliació de tota persona que vulgui compartir el seu projecte, una associació que vetlla per unes relacions laborals de qualitat amb el seu personal, o que obre espais per a que les persones usuàries dels seus serveis participin en la definició i orientació dels serveis també.

Així, la maduresa del teixit associatiu reclama fer un salt en el discurs i intentar fer-ho des del màxim consens, passant de l'afirmació "les associacions són escola de ciutadania" a saber definir quines característiques han de tenir les associacions que efectivament són escola de ciutadania i com podem potenciar aquesta capacitat de les associacions.

Dit d'una altra manera més planera, passar de reclamar suport de les administracions "per què jo ho valc" a reclamar-lo a partir de la demostració de les aportacions socials que generen les associacions en la seva funció de garantir l'exercici d'un dret fonamental, el dret d'associació.

No es tracta de partir de la presumpció de culpabilitat de les associacions. Del que es tracta és d'aportar des del propi sector associatiu criteris per a que quan les associacions reclamen suports públics, en forma de diners, espais o serveis, les administracions puguin determinar quines han de ser les prioritats, quines entitats es mereixen més aquests suports. Trenta anys de democràcia sembla que poden haver demostrat que les subvencions repartidora – aquella que parteix del criteri de dividir els recursos existents entre el màxim de sol licitants, malgrat que al final les quantitats serveixin realment de poc – no són una bona solució a l'impuls del sector associatiu.

Si realment les associacions són capaces de determinar aquestes característiques, la dialèctica dels darrers trenta anys entre associacionisme i governs podria encarrilar-se en una via de solució. Altrament se seguirà discutint de forma estèril trenta anys més mentre que el Departament d'Economia o el que sigui marqui, a partir de criteris exclusivament de control del diner públic – que més enllà de l'encert o no de les mesures concretes són necessaris – quines entitats poden accedir a suports econòmics de les administracions públiques.

Les associacions són queixoses de la manca de suports institucionals que reben. La major part dels ajuts públics que reben són a la realització d'activitats o serveis que podrien realitzar empreses (siguin cooperatives o no) per a l'ampliació o manteniment de l'Estat del Benestar.

El fet que siguin associacions les que desenvolupen aquests serveis aporta un valor diferenciat, això és clar, però no exclou que les administracions públiques i els governs del nostre país sovint s'han desentès de recolzar, ampliar i protegir el valor més determinant que aporten les associacions: l'extensió de la pràctica democràtica a partir de la promoció del dret d'associació.

Potser caldria plantejar-se una pregunta com a país: què fa que l'única fórmula jurídica que aglutina ciutadans i ciutadanes de base democràtica no tingui cap mena de suport estructural com sí que tenen partits polítics, sindicats, patronals, fundacions, confessions religioses, etc.? Segurament part de les causes d'aquesta situació anòmala les trobaríem en les conseqüències de quaranta anys de dictadura franquista, però encara que sigui així és un tret de la cultura política del país transversal a tot l'espectre polític: governi qui governi la situació no canvia substancialment.

És doncs a les mans de les associacions la possibilitat de canviar aquesta situació, doncs si no es fa des del propi sector associatiu ningú més no ho farà.

Alguns trets del sector associatiu actual

Aquesta manca de suports ha generat en els darrers vint anys, després de l'onada inicial de constitució i creació d'associacions al nostre país, unes transformacions molt rellevants al sector associatiu. En unes entitats més que en d'altres, en uns àmbits sectorials més que en d'altres, però les transformacions són evidents.

I cal dir que aquestes transformacions sovint no han prioritzat la capacitat de les entitats d'aglutinar persones o si més no no han tingut aquest resultat. Algunes característiques interessants a destacar en aquest sentit:

- Les micro associacions conformen la major part del sector.
- Desaparició o transformació de les grans associacions de base apàgudes durant els vuitanta i noranta.
- Tendència a l'atomització del segon grau (federacions, coordinadores, ...).³
- Professionalització de moltes entitats.
- Orientació a la prestació de serveis i gestió de serveis públics.
- Mètodes de planificació estratègica importats de la pràctica empresarial amb poca adaptació a la especificitat associativa.

Aquestes característiques tenen els seus efectes en la capacitat de l'associacionisme com a fórmula jurídica que garanteix l'exercici del dret d'associació.

Micro associacions

Les associacions micro afavoreixen la participació de les persones, la seva adaptació a l'entorn social i territorial de cada entitat i, en conseqüència, la capacitat d'identificació de les persones sòcies amb l'entitat. Resulten doncs entitats amb una forta cohesió interna malgrat que amb una capacitat molt limitada. D'altra banda, aquest fenomen resta capacitat d'actuació, de reflexió de conjunt sobre els àmbits d'actuació de cada entitat.

La diversitat de morfologia de les entitats de segon grau, on n'hi ha que se centren molt en uns rols més que en d'altres (per exemple en la interlocució amb les administracions, o en la prestació de serveis a les entitats membres, o a la recerca i repartiment de recursos, etc.) no ha resultat ser del tot una solució per aquestes problemàtiques d'escala de les entitats, tot i que en són l'instrument indispensable.

Així mateix, podem dir objectivament que l'Estat no té recursos suficients per donar un suport significatiu a totes elles, de manera que es fa difícil definir una política de suport a les associacions que no parteixi de criteris de prioritats davant la proliferació d'entitats i sempre serà millor que sigui el propi sector associatiu el qui proposi aquestes prioritats que no pas que vinguin donades des de fora..

³ A l'Àrea Metropolitana de Barcelona hi ha més de 200 federacions d'associacions.

Desaparició o transformació de les grans associacions nascudes als vuitanta i noranta

A Catalunya existeixen grans associacions de primer grau, les que tenen com a sòcies a persones: Òmnium Cultural, Unió Excursionista de Catalunya, Centre Excursionista, Orfeó Català, ... Acostumen a ser entitats que van néixer majoritàriament abans de la represa democràtica.

A Finals dels vuitanta i principis dels noranta van aparèixer algunes entitats amb vocació de grans entitats i que van obtenir força suport ciutadà. Es tracta d'associacions de sectors com Drets Humans, Cooperació Internacional, Benestar Social. Avui ja no apareixen associacions de primer grau amb aquesta potència transversal al nostre país.

I d'aquestes que es van crear en aquelles dates, no és tant que hagin desaparegut, sinó més aviat que s'han transformat en fundacions, han perdut base associativa o no han pogut adaptar-se als canvis del sector i efectivament han desaparegut.

Aquest fenomen ens hauria de generar una reflexió sobre les estructures democràtiques de les entitats. Les formes d'organització democràtica de base no poden ser les mateixes per a 20 persones, per a 100 o per a 1.000. No té l'associacionisme prou reflexió organitzativa pròpia escrita, ni espais per compartir experiències i bones i males pràctiques.

Tanmateix és objectivament cert que algunes activitats que desenvolupen les associacions requereixen de certa concentració de recursos per a tenir un cert impacte, però també ho és que la raó de ser les les associacions i es seves estructures de coordinació és la d'estar al servei del dret de les persones a associar-se, un dret fonamental al capdavant. Aquesta és una tensió que es demostra no resolta observant la conformació del conjunt del sector: la necessitat de tecnocratitzar i centralitzar certs aspectes de la gestió i l'activitat de les entitats en tensió amb l'obertura d'espais de participació democràtica en la presa de decisions i la realització de les activitats.

Avui, el resultat acaba sent que les associacions més grans són les entitats de segon grau, que majoritàriament estan conformades sectorialment o territorialment, aglutinant opcions polítiques i ideològiques sovint no només molt diferents, sinó que a vegades contraposades, de manera que el risc de deriva gremialista, com a única opció de consens intern, és força present al segon grau.

Tendència a l'atomització del segon grau.

Si el segon grau havia de suposar l'instrument que compensés les pegues de l'atomització de l'associacionisme, cal fer una reflexió sobre la coordinació associativa a través de les seves estructures federals.

Les federacions⁴ assumeixen diversos rols⁵:

- federacions orientades vers la coordinació, mediació
- federacions orientades vers la validació, representació, interlocució i la projecció d'imatge i discurs (generació de coneixement vers enfora)
- federacions orientades vers la generació de coneixement, prestació de serveis a les entitats membres. Inclou suport a activitats, consecució recursos i redistribució a aquestes
- federacions orientades vers la generació de coneixement i prestació de serveis o activitats a la ciutadania.

No totes les federacions assumeixen totes aquestes funcions, ni ho fan amb la mateixa força. Depèn del procés històric de cada federació i de les necessitats de les seves entitats membres.

Ara bé, és cert que entre el primer grau i el segon grau existeixen tensions de competència. Quan una entitat membre d'una federació és forta en una d'aquestes funcions, posem per cas la interlocució política o la prestació de serveis a la ciutadania, fins a quin punt té sentit que la Federació assumeixi aquest rol?

El creixement de les federacions ha d'anar acompanyat necessàriament pel creixement de les seves entitats. Altrament aniran perdent la base ciutadana i es convertiran en estructures amb un sentit o un valor molt important en el seu plantejament fundacional i els serveis i activitats que generen, però sense un arrelament clar en la ciutadania. Potser sí tindran sentit i presència en els mitjans de comunicació o en els contractes i subvencions de l'administració pública o les donacions privades, però esatran allunyades de la seva raó de ser primigènia, l'organització de la ciutadania, i perdran la seva base o la veuran afeblida.

Cal doncs una reflexió al conjunt del sector associatiu també sobre les seves estructures de coordinació, però feta des de la conformació del conjunt del sector; doncs si partim de la casuística serà difícil extreure'ns dels interessos locals i particulars i dels conflictes de competència.

Professionalització de les entitats

La manca de reflexió escrita, de models de bones pràctiques i males pràctiques en les formes d'organització interna de les associacions, així com d'espais de comunicació i formació de referència per al conjunt del sector d'aquesta informació, genera grans dificultats en la gestió de les associacions.

Quina relació han de tenir els professionals de les associacions amb els òrgans de direcció? Quan aquests són socis han de participar a les assemblees? Existeixen els professionals de confiança política? Han de tenir limitació de mandats?

⁴ S'utilitzarà aquesta paraula per exposar la realitat de les entitats de segon grau o més, aquelles formades per altres entitats.

⁵ Extret de la Diagnosi de les associacions de segon nivell a Barcelona que està elaborant el CAB.

Per a la resposta a aquestes preguntes, al conjunt del sector associatiu cadascú se les respon com pot o vol. No existeixen suficients documents de models organitzatius a l'associacionisme que permetin a les entitats, en la mesura que creixen o evolucionen prendre les seves decisions – per descomptat que no es tracta de generar models organitzatius homogeneïtzadors – a partir del coneixement de pros i contras de les experiències i models d'altres entitats.

Una associació amb professionals té un gran actiu, doncs compta amb unes persones que s'especialitzen en el coneixement del seu àmbit d'intervenció. Ara bé el diferencial en el coneixement entre els professionals i els directius, que per definició a les associacions són voluntaris, sovint genera tensions, dificultats en la gestió i fins i tot confusions en el rol de cadascuna de les persones que conformen les entitats.

Així mateix l'escassetat de recursos de les associacions sovint provoca situacions laborals poc recomanables, si més no en un temps relativament dilatat. Tenir cura de les persones, dels seus horaris, dels seus perfils professionals, que la seva qualificació millori de forma quotidiana és la millor manera d'afavorir el relleu, també en els equips tècnics.

Un altre element. Així com moltes entitats han treballat i han incorporat amb èxit els elements que garanteixen el relleu en els càrrecs directius, els relleus professionals encara no estan prou o gens treballats, de manera que quan un professional marxa, l'experiència i coneixements que ha acumulat acostumen a marxar amb la persona. Encara no hem generat prou mecanismes d'institucionalització i gestió del coneixement associatiu.

Orientació a la prestació de serveis i a la gestió de serveis públics

La possibilitat que les associacions despleguin serveis a les persones ofereix un marc de relació diferent amb la ciutadania. Les associacions, entitats de base democràtica, poden generar models de relació amb les persones usuàries dels seus serveis molt diferents dels que ens tenen acostumats empreses i administracions, on realment tinguin un espai per poder incidir en com ha de ser aquest servei i cap a on pot evolucionar.

Aquest és un terreny encara molt verge, molt pendent d'explorar, però en el que de ben segur les associacions tenen una capacitat molt més gran d'innovar en qualitat de tracte que qualsevol altra forma institucional.

D'altra banda una de les qüestions que cada cop es fa més evident en el sector de l'economia social, no només a l'associacionisme, és la transformació de moltes entitats en prestadores i gestores de serveis públics. Algunes de les entitats que fa anys tenien un rol eminentment de crítica i proposta a les polítiques públiques, avui són gestores també dels instruments d'aquestes polítiques.

D'aquesta manera les entitats i les persones que les formen han millorat i aprofundit en el coneixement de la realitat dels instruments que l'Estat té per a la transformació social de l'àmbit que centra la seva activitat i poden desenvolupar millor la seva capacitat de proposta.

Ara bé, això ha portat a una part molt visible de l'economia social o el tercer sector – anomenem-ho com vulguem – a concentrar en les mateixes entitats i sovint també en les mateixes persones responsables d'aquestes entitats, dues funcions difícilment compatibles: d'una banda exercir de grup de pressió per a proposar millores en les disposicions governamentals i administratives (lleis, plans d'actuació, etc...) per a la garantia dels drets de la ciutadania – el que els anglosaxons en diuen *advocacy* – i de l'altra vetllar per a les opcions de creixement de les entitats, la protecció dels seus "nínxols de mercat" - el que els anglosaxons en diuen *lobby*.

Algunes entitats han explorat la via de constituir terceres entitats (cooperatives, Societats Anònimes Laborals, Societats Limitades o Anònimes...) de manera que han separat institucionalment una funció de l'altra. Aquestes experiències poden ser una via a explorar per evitar la confusió de rols també entre la pràctica associativa de les persones i la professional, doncs aquesta barreja institucional porta a situacions de confusió en què a algunes entitats es promou el voluntariat amb expectatives laborals cap a les persones, però altre cop cal una reflexió escrita d'anàlisi i divulgació de les experiències i aprenentatges que el sector ha acumulat.

En qualsevol cas sembla que aquesta contradicció, entre *lobby* i *advocacy*, caldrà abordar-la seriosament, doncs pot arribar a ser una causa de desprestigi social realment important en el futur.

Mètodes de planificació estratègica importats de l'empresa privada.

En la mesura que moltes associacions s'han professionalitzat han anat incorporant aquests mètodes de gestió planificada. Això ha suposat una millora substancial en moltes de les dinàmiques internes de les entitats.

Dels debats eterns que impedeixen prendre decisions han pogut passar a pautar els moments de debat i de presa de decisions, execució i avaluació de resultats. Aquest canvi és probablement dels més significatius a l'associacionisme del país avui, que ha anat acompanyat d'un canvi en la seva composició social: de tenir moltes persones provinents dels partits de l'esquerra extraparlamentària del període de transició democràtica del país, persones fortament ideologitzades i amb una càrrega de dogmatismes provinents de les seves cultures polítiques, a persones amb menys càrrega ideològica "tradicional" i probablement menys formació política, que ha centrat la seva activitat i aportació a les entitats en la seva formació tècnica.

Ara bé els models de planificació estratègica, conjuntament amb aquest canvi de composició social de les associacions, potser s'ha aplicat caient en el parany d'altres dogmatismes.

Les associacions interactuen a l'espai públic, es constitueixen per intervenir en una realitat social i política complexa. Una planificació feta per consultors que venen de l'empresa o que en fan el traspàs metodològic gairebé sense adaptacions, obliga a les entitats a posar-se d'acord internament en una idea bàsica, la missió, de la que es desprenen conseqüentment tota les resta de

decisions, conjuntament amb el sistema de valors i la visió.

Aquesta metodologia en ocasions s'ha demostrat massa simplista, doncs l'anàlisi social i política que requereix la pràctica de moltes entitats no troba prou espai de debat argumentat i per a extreure conclusions complexes sobre el rol i l'acció de futur de la pròpia entitat.

Partits polítics i sindicats utilitzen mètodes de planificació diferents i molt tradicionals, el Congressos, que s'ajusten millor a aquesta necessitat, tot i que també manquen d'aquesta orientació a l'eficiència i eficàcia que els models més propers a la pràctica empresarial sí que han aportat a l'associacionisme.

Cal doncs apostar per models propis, aprofitant els valors positius dels models de les altres organitzacions, però que ens ajudin a revifar el debat polític intern, l'elaboració permanent d'ideari propi i el contrast de les opcions d'aplicació a la pràctica associativa.

La responsabilitat associativa: millorar la participació democràtica quantitativa i qualitativament

Havent assumit que les associacions es mereixen – amb els matisos ja esmentats – el suport de les institucions democràtiques en forma de reconeixement, finançament i espais per la seva condició de garants de l'exercici del dret d'associació, dues són les qüestions que li caldrà al sector associatiu abordar en profunditat: el creixement de la participació de la ciutadania a les associacions i la millora de les formes de participació interna en tots els seus àmbits de relació amb les persones.

En un context social de desprestigi de la política i per extensió d'allò públic, l'aposta per la participació en l'entorn més proper, l'associacionisme, i la vinculació de la ciutadania en la millora de l'espai públic més proper és un actiu que cal potenciar.

Les derives populistes i totalitàries que potencialment pot generar aquest context són realment perilloses per al futur de la qualitat democràtica i fins i tot per a la democràcia en si mateixa. No es tracta d'afirmar que contra l'apatia política la solució és associacionisme només, però sí que és un element d'extraordinari potencial per a qualsevol societat per a l'aprofundiment dels valors democràtics de la seva ciutadania.

Així ho ha entès el Consell d'Associacions de Barcelona i per això ha encarregat una recerca sobre diferents estudis que aborden les motivacions de la ciutadania per apropar-se a les associacions. Tots els estudis i mostres estadístiques ens indiquen que hi ha tres formes bàsiques de motivacions:

- instrumentals: "aquesta entitat, si en sóc soci, m'ofereix uns serveis que vull, m'agraden o necessito";

- relacionals: "aquesta entitat m'ofereix la possibilitat de conèixer persones per a ampliar el meu ventall de relacions: amistats, professionals, de parella..."
- ideològiques: "aquesta entitat defensa uns valors o posicions que considero importants de recolzar activament en aquest moment polític."

Aquestes motivacions no són estanques ni permanents. En la mesura que una persona coneix i participa en una entitat, els seus motius per continuar-hi poden canviar i aquesta és una conseqüència del treball de les associacions en l'acollida de les persones. De la mateixa manera tampoc són motivacions excloents, doncs es pot tenir més d'un motiu per aproximar-se a una entitat i el motiu majoritari i alhora més difícil de reconèixer és el relacional.

Així les associacions cal que facin una reflexió sobre les seves relacions amb la ciutadania, amb les persones concretes i individuals i desenvolupar els seus plantejaments, formes d'organització interna, prioritats i estratègies de gestió que les ajudin a millorar la qualitat d'aquestes relacions en els termes que potenciïn el seu principal valor: l'organització col·lectiva i democràtica de ciutadans i ciutadanes.

Les millores han de passar bàsicament per millorar les condicions de relació i participació interna i per posar-se a l'abast de més ciutadans i ciutadanes:

- Persones associades: aquelles que tenen drets polítics (veu i vot) en les decisions institucionals. Les accions destinades a aquest col·lectiu han d'anar en dues línies:
 - el creixement de la base associativa,
 - l'activació de la seva participació o mesures contra l'abstencionisme,
 - millorar la qualitat i freqüència de la informació per a que l'exercici dels seus drets polítics el puguin fer amb ple coneixement de la seva responsabilitat.
- Persones voluntàries no sòcies: aquelles que no tenen ni volen tenir drets polítics, però que sí que volen participar en el desplegament de l'activitat de l'entitat sigui de forma quotidiana, sigui en forma de col·laboració puntual. Les accions destinades a aquest col·lectiu han d'anar en la línia de generar models de gestió en què les entitats tinguin capacitat de gestionar les seves expectatives (acomodant-les a la seva realitat) i garantir-ne els seus drets.
- Persones donants: aquelles que – siguin considerades sòcies o no – volen donar un suport econòmic a les entitats però no volen exercir ni gaudir dels drets polítics. Les accions destinades a aquest col·lectiu han d'anar encaminades a:
 - diferenciar el tractament que les associacions en fan de les persones sòcies,
 - oferir la informació de transparència sobre l'ús dels seus recursos.
- Persones usuàries: les persones que participen a les activitats o fan ús dels serveis que despleguen les associacions. Les accions dirigides a

aquest col·lectiu hauran d'anar en un futur a incorporar mesures per a que opinin i participin de l'adaptació dels serveis i activitats a les seves necessitats i conveniència – en el marc de les finalitats que les pròpies associacions s'han marcat com a objectius, és clar.

- Les relacions entre les persones adscrites a les diferents formes de vinculació a les associacions.
- Les possibilitats de les persones de traspassar d'una condició a una altra (de voluntària a sòcia, d'usuària a donant, de sòcia a directiva, etc.).

I tot això com es fa? Associant-se!

En el marc de l'economia social la única fórmula jurídica que no està organitzada internament és l'associacionisme. Les Fundacions tenen la seva entitat de segon grau, les cooperatives també. Fins i tot les societats anònimes laborals i empreses d'economia social. La manca de consciència de pertinença a un sector comú, de saber que malgrat les diferències en els àmbits de treball de cada associació, en les formes de pensar l'espai públic o en les formes d'intervenir socialment compartim unes dificultats concretes i específiques, que cadascuna de les entitats no resoldrà mai suficientment per si sola és avui el principal obstacle per iniciar un camí de resolució.

Si es comparteixen algunes de les dificultats actuals del sector associatiu que aquest congrés pretén abordar hom no pot abstenir-se de la reflexió que només organitzant les associacions als barris, als municipis i al país serà possible generar realment la força necessària per compartir les bones i pràctiques, desenvolupar les metodologies de treball adaptades a les seves especificitats i assolir el reconeixement, el finançament i els espais que cal garantir per exercir el Dret d'Associació.

El Consell d'Associacions de Barcelona és una organització capdavantera alhora de replantejar la reflexió sobre aquestes necessitats, però no pot abastar per si sol tota l'agenda que desplegarà en aquest Congrés i que haurà d'orientar les prioritats de l'associacionisme als propers anys. Caldrà que el CAB es vegi acompanyat d'altres iniciatives de coordinació associativa d'altres municipis, avui inexistents, i qui sap si d'un espai de coordinació associativa a nivell de país.

Sigui com sigui l'oportunitat és a l'abast de les associacions i la responsabilitat també.

Conclusió

Les associacions poden fer una aportació determinant per a la qualitat democràtica del país, si més no les que aposten per un espai públic plural i una implicació de la ciutadania en les seves estructures que vetlli per la qualitat democràtica del seu funcionament.

Essent així aquestes associacions les que realment són la garantia de l'exercici del dret d'associació, que és un dret fonamental, cal un compromís més ferm i més adaptat a la realitat de l'associacionisme del país per part de les institucions públiques per a recolzar la seva aposta per la qualitat democràtica, donant suports concrets a les seves necessitats estructurals d'organització democràtica de les persones.

Aquests suports s'han de traduir en un major i millor reconeixement a la seva aportació social, finançament de l'estructura democràtica de les entitats i espais per a l'exercici del dret d'associació en condicions de qualitat i per al desplegament de les activitats .

Per contra les associacions han de concretar el seu compromís de forma permanent amb una aposta decidida per al creixement de la seva base associativa i per la millora de la qualitat de l'exercici del dret d'associació democràtica de la ciutadania en el si de les seves estructures organitzatives.

El 2n Congrés de les Associacions de Barcelona

Aquesta ponència ha situat un argumentari de partida del Congrés que cal desplegar en Ponències Temàtiques que desplegaran diversos extrems del que s'ha enunciat superficialment en aquest document.

Els tres eixos de debat que es proposen per a aquest Congrés – reconeixement, finançament i espais – seran abordats des de dues perspectives: què poden fer les associacions per millorar les seves capacitats per afrontar els reptes que tenen davant el seu futur i quins suports demanen a les institucions públiques per afrontar-los en millors condicions i aconseguir reeixir-ne el conjunt del sector associatiu.

Cal dir que aquesta Ponència Marc és, a hores d'ara un esborrany, una proposta a les associacions de la ciutat per a orientar i situar el debat del Congrés, que encara li falta un extens recorregut per totes les federacions territorials de la ciutat i l'aportació de les federacions sectorials.

D'aquesta manera, la Ponència Marc fa una proposta de Ponències Temàtiques que serà ampliada matisada o corregida pel procés que des d'avui fins a la Festa de la Mercè s'obre des dels treballs preliminars del 2n Congrés de les Associacions de Barcelona.

D'aquesta manera, la proposta de Ponències Temàtiques per al Congrés és la següent:

El reconeixement del sector associatiu

Ponència 1: La ciutadania i les associacions:

Reflexió sobre les motivacions de la ciutadania per a associar-se.

Criteris de qualitat en la relació de les associacions amb les persones.

Bones Pràctiques:

- *Formes de gestió diferenciada dels diferents col·lectius ciutadans vinculats a les associacions (socis, voluntaris, donants, usuaris, professionals).*
- *Estratègies de captació i fidelització de socis i sòcies.*

Ponència 2: El Reconeixement del propi sector

Reflexió entorn els sistemes d'auto regulació de les associacions.

El Codi Ètic de les Associacions de Barcelona: actualització i extensió.

L'associacionisme dins el tercer sector: el valor diferencial que aporten a aquesta aliança les associacions.

Bones Pràctiques:

- *Oficines tècniques de Codis Ètics. Estratègies de gestió dels sistemes d'auto regulació que tenen en compte les capacitats diferenciades de la diversitat d'entitats que formen en sector.*
- *L'auto reconeixement entre associacions: la responsabilitat de les associacions en el reconeixement de les altres associacions.*

Ponència 3: Les associacions relacionals

Una reflexió sobre el federalisme al sector associatiu: formes i models organitzatius, amenaces i oportunitats del segon grau o més.

Més enllà del federalisme la promoció del treball conjunt entre entitats i/o federacions.

Bones Pràctiques:

- *Eines de treball en xarxa.*

Ponència 4: El reconeixement per part de les institucions públiques i privades

El paper de l'associacionisme en la millora de la qualitat democràtica.

Espais d'interlocució entre associacionisme i administracions.

L'associacionisme i les entitats privades més enllà del finançament.

Bones Pràctiques:

- *Consells d'administració d'empreses públiques.*
- *Experiències de relació entre el sector lucratiu i el no lucratiu.*

El finançament del sector associatiu

Ponència 5: Polítiques públiques de finançament de l'estructura democràtica de les associacions

Una proposta de prioritats d'inversió per a les administracions públiques: a quina mena d'entitats recolzar en què recolzar-les.

Bones pràctiques:

- *La banca ètica, una alternativa generada des del propi sector.*

Ponència 6: El suport a l'associacionisme des del desenvolupament de serveis

Una reflexió sobre com a través de posar serveis a l'abast de les entitats es pot abastar un univers molt més ample que a través del finançament directe.

Bones pràctiques:

- *Serveis promoguts des de les administracions.*
- *Serveis promoguts des de les federacions.*

Els espais i equipaments del sector associatiu

Ponència 7: Els espais de les associacions i per a les associacions

Una reflexió sobre les necessitats d'espais per a les associacions: la manca de locals, la problemàtica de la gestió del patrimoni propi, les dificultats d'accés a espais per a les activitats.

La patrimonialització de les associacions una estratègia de garantia de futur.

La cessió d'espais municipals: una solució alternativa des de la transparència.

La participació de les associacions en la gestió d'equipaments públics: una estratègia que beneficia a totes les parts.

Bones pràctiques:

- *Estratègies de patrimonialització.*
- *Acords entre el sector privat lucratiu i les associacions.*
- *Formes de gestió participada d'equipaments públics: gestió cívica, cogestió, cessió de gestió...*

Ponència 8: L'ús de l'Espai Públic

Una reflexió sobre les normatives d'ús dels espais públics (equipaments i via pública) per part de les associacions.

Disparitat de taxes i preus en el territori i divergència de criteris entre sectors d'activitat.

Bones pràctiques:

- *Grup de treball del CAB sobre l'accés a la via pública per part de les associacions.*